

S:t Olofsgatan

Murverk och kulturlager

Arkeologisk schaktningsövervakning

Raä 88
Uppsala stad
Uppland

Linda Qviström

S:t Olofsgatan

Murverk och kulturlager

Arkeologisk schaktningsövervakning

Räa 88
Uppsala stad
Uppland

Linda Qviström

Omslagsbild: Formtegel (F9) funnet vid schaktningarna i S:t Olofsgatan. Foto Linda Qviström, Upplandsmuseet.

Upplandsmuseets rapporter 2010:18

ISSN 1654-8280

© Upplandsmuseet, 2010

Foto, planer och renritning: Linda Qviström

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/1674

Upplandsmuseet, S:t Eriks gränd 6, 753 10 Uppsala
Telefon 018 – 16 91 00. Telefax 018 - 69 25 09
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Inledning	6
Bakgrund	7
Tidigare arkeologiska undersökningar	8
Genomförande	11
Undersökningsresultat	12
Anläggningsbeskrivningar	16
Föremålsfynd	18
Dateringar	18
Diskussion och tolkning	19
Sammanfattning	20
Referenser	21
Arkiv	21
Litteratur samt otryckta rapporter	21
Administrativa uppgifter	22
Bilaga. Plan- och sektionsritningar	23

Inledning

I månadskiftet april-maj 2009 utförde Upplandsmuseets arkeologiska avdelning en schaktningsövervakning i samband med byte av fjärrvärmeledningar i S:t Olofsgatan i Uppsala. Arbetet skedde på uppdrag av Vattenfall AB och efter beslut av länsstyrelsen i Uppsala län (dnr 431-558-09, 2009-02-16).

Figur 1. Översiktskarta med läget för fjärrvärmeschaktet markerat.

Bakgrund

En allmänningsgata som löpte väster om med ån, förbi helgeandshuset vid nuvarande Fyrstorg och Domberget i riktning mot nordväst finns skriftligt belagd från 1296 (DMS 1984:300). Norr om Domberget, i området mellan allmänningsgatan och ån, finns flera fastigheter skriftligt belagda. Studentholmen finns tidigast belagd 1296 och var belägen inom det nuvarande kvarteret med samma namn. Fastigheten testamentrades 1316 till domkyrkan. Norr om Studentholmen låg Gåsaöholm, först omnämnd 1299. En tredje fastighet som kan knytas till området låg vid Nils Svarts gränd. År 1528 hade helgeandshuset två tomter vid gränden. På båda tomterna stod murade byggnader, byggda av Olof Pålsson respektive Andreas Olofsson. Nedanför Andreas Olofssons tomt fanns ytterligare en tomt som hörde till huset. Här fanns tre stenbodar. Det finns ytterligare fastigheter som mer eller mindre säkert kan knytas till stadsdelen Fjärdingen. På några av gårdarna fanns murade byggnader (DMS 1984:303ff). År 1557 omnämns också en studentträdgård som då låg under Uppsala gård. Med tanke på namnet kan den ha varit belägen i närheten av studentholmen (DMS 1984:303).

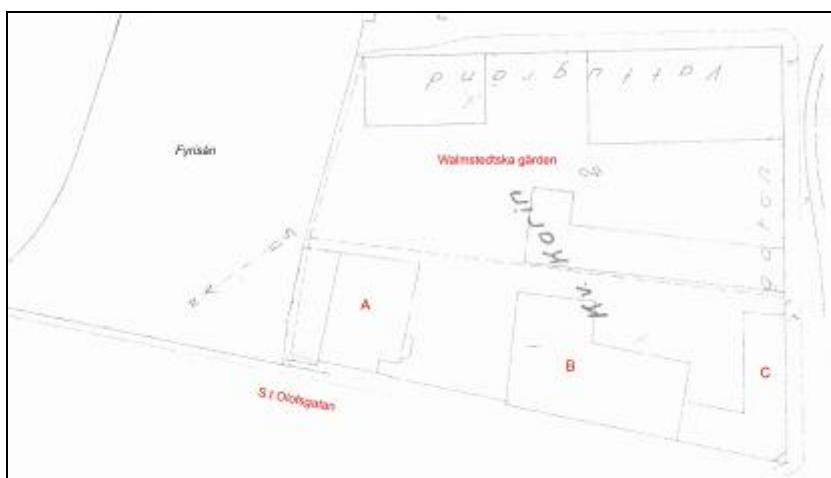
Den del av S:t Olofsgatan som ligger närmast väster om Fyrisån ser på 1643 års regleringskarta ut att sammanfalla med en gränd i det då befintliga gatanätet (LMV B70-1:3). Gatan har i regel benämnts S:t Olofsgatan, men även namnet Stora Fjärdingsgatan förekommer på ett par kartor från 1700-talet. Efter 1666 kallades den del av gatan som låg öster om ån för Nya Brogatan efter Olof Rudbecks hängbro, bortspolad vid en vårflod 1683. När järnbron byggdes på 1840-talet bytte hela gatan namn till Järnbrogatan. Järnbron ersattes 1964 av den nuvarande S:t Olofsbron, och Järnbrogatan fick då åter heta S:t Olofsgatan. I samma veva revs bebyggelsen på den västra tomten i kvarteret Karin inför en planerad breddning av S:t Olofsgatan (Wahlberg 1994:54f,78,116; Dahl 1995:147; Stadsbildens framtid:34).

Av 1600-talets regleringskarta framgår att Sysslomansgatan var tänkt att försvinna. Delar av den togs också bort, och under 1600- och 1700-talet sträckte sig kvarteret Disa därför ner till Fyrisån. Efter 1809 års stadsbrand delades kvarteret åter upp, och delen närmast ån fick i början av 1900-talet namnet Karin (Wahlberg 1994:125). På huskartorna från 1600- och 1700-tal framstår det som senare blev kvarteret Karin som trädgård, obebyggd så när som på ett hus vid ån. Den bebyggelse som revs 1963/1964 i kvarteret Karin längs S:t Olofsgatan var en envåning, reveterad affärslänga uppförd som uthus i korsningen S:t Olofsgatan-Sysslomansgatan (C, figur 4), ett tvåvåning, reveterat bostadshus (B, figur 4) och en stenvilla vid ån, uppförd efter 1913 (A, figur 4). De båda förstnämnda byggnaderna var uppförda efter byggnadssyn 1850. Vid samma tillfälle revs även ett uthus uppfört efter 1896 (Stadsbildens framtid:34). Under delar av byggnaden i hörnet av S:t Olofsgatan och Sysslomansgatan fanns det källare (UM ritningsarkiv).

Figur 2 (tv). Utsnitt ur regleringskartan från 1643. LMV B70-1:3. Läget för undersökningsområdet är markerat med en röd ring.

Figur 3 (th). Utsnitt ur Olof Rudbecks huskarta, tryckt i Atlasbandet till Atlantican, 1679. Hängbron är markerad med "u". Läget för undersökningsområdet är markerat med en röd ring.

Figur 4. Kvarteret Karin med den på 1960-talet rivna bebyggelsen längs S:t Olofsgatan. Efter ritning i Upplandsmuseets ritningsarkiv.

Tidigare arkeologiska undersökningar

En rad arkeologiska schaktningsövervakningar har skett i närheten av det aktuella området.

Den senaste genomfördes hösten 2008, i ett fjärrvärmeschakt i Sysslomansgatan mellan S:t Olofsgatan och S:t Johannesgatan. Här kunde välbevarade lämningar av kulturlager och konstruktioner dokumenteras. Troligen representerar lämningarna bebyggelse på minst två stadstomter från

tiden före gaturegleringen. Föremålsfynd från undersökningen möjliggör tidigmedeltida dateringar (Qviström 2010, manus).

År 1978 gjordes en schaktningsövervakning i ett schakt som löpte parallellt med det som undersöktes 2008, 2-4 m öster om detta. Även här påträffades kulturlager och konstruktioner i form av stenläggningar, träkonstruktioner samt en husgrund av sten. Lämningarna kunde inte dateras (Elfwendahl & Hjärthner-Holdar 1988).

Schaktningsövervakningar i S:t Olofsgatan

I korsningen Sysslomansgatan-S:t Olofsgatan påträffades 1936 en "äldre" husgrund och en stockbädd. Även från 1953 finns det uppgifter om husgrunder hittade i korsningen. Dessa kunde ej dateras (UM top ark). År 1936 återfanns också ett gråstensfundament till Olof Rudbecks hängbro invid den dåvarande Järnbron (UM top ark). Två år senare, 1938, dokumenterades ett ledningsschakt längs S:t Olofsgatan. Det är något oklart vilken sträcka av gatan som berördes, troligen var det den mellan Övre Slottsgatan och Sysslomansgatan. Närmast Sysslomansgatan påträffades flera träkonstruktioner, troligen byggnadslämningar. Lite längre bort, ca 35 m från Sysslomansgatan, fanns ledningsrör i trä. Två brunnar, en i skiftesverk och en knuttimrad, fanns också bland det som hittades längs sträckan. Detaljritningar över träledningen och en av brunnarna finns bevarade i Upplandsmuseets arkiv. Två husgrunder i sten dokumenterades också. Den ena, belägen i korsningen mot Övre Slottsgatan, var ca 3,5 m bred och hade rester efter vad som tycks vara ett stenlagt golv (UM top ark).

I november 1940 dokumenterades lämningar i ytterligare ett ledningsschakt längs S:t Olofsgatan. Schaktet var beläget i den sydöstra kanten av den dåvarande gatan. På ritningen från schaktningsövervakningen syns en drygt 3 m lång syllstensgrund, reser efter träledningar samt vad som tycks vara spridda pålar (?) i schaktet (UM top ark).

Femtio år senare, 1990, gjordes en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med nyläggning av VA-ledningar i S:t Olofsgatan, sträckan Sysslomansgatan – S:t Larsgatan. Schaktet var ca 70 m långt. 3 m brett och följde S:t Olofsgatans sydöstra kant. Det var framför allt schaktväggarna som dokumenterades. I botten av schakten syntes steril lera och ett 0,10-0,15 m tjockt, infiltrerat lerlager. Därpå följde ett 0,20-0,80 m tjockt kulturlager med trärester, träflis, läderspill, näver och ben. "Kulturlagret", som inte fick någon närmare datering, var egentligen flera. I lagrets nedre, västra delar fanns en risbädd och överst i lagret syntes tegelkross. Sammanlagt dokumenterades sex anläggningar. En risbädd, en källargrund, en förmodad stengrund, en kvadratisk träkonstruktion i skiftesverksteknik tolkad som brunn samt två pålar. Risbädden tros ha ingått i S:t Larsgatans äldre sträckning. Över "kulturlagret" fanns raseringslager/fyllnadsmassor. Som mest var dessa 1,9 m tjocka. Därefter syntes bärlager och gatubeläggning (Bergold 1995).

Öster om ån utfördes schaktningsövervakningar i samband med fjärrvärmeledningsarbeten 2000. Här påträffades spår efter äldre, troligen

medeltida lämningar, i form av stenläggningar och trä som kan ha ingått i huskonstruktioner. Några daterande fynd påträffades ej (Syse 2000).

Kvarteret Disa

I kvarteret Disa har omfattande, arkeologiska undersökningar gjorts. De första skedde vid mitten av 1970-talet i samband med att Kyrkans hus byggdes. En förundersökning utfördes 1973 och en slutundersökning 1974. Slutundersökningen var lokaliserad till området närmast

S:t Olofsgatan. Här fanns relativt omfattande kulturlager och bebyggelselämningar. Tjugo år senare gjordes en undersökning på Kyrkans hus innergård. Ytan hade mestadels utgjort bakgårdar till den gårdsbebyggelse som undersökts på 1970-talet. De undersökta gårdarna tolkades ha en koppling till kyrkan och man kunde konstatera att bebyggelse anlagts i området redan under 1100-talet (Anund m fl 2000).

På granntomten, i anslutning till 1600-talsbyggnaden Schefferus bibliotek, har två arkeologiska schaktningsövervakningar genomförts, den första 1981 och den andra 2000. Vid 2000 års undersökning kunde ett par stenläggningar, troligen delar av en gårdsplan, konstateras. I övrigt påträffades inga konstruktioner, däremot uttorkade kulturlager (Syse 2000).

Kvarteret Holmen

I närområdet finns också kvarteret Holmen, Studentholmen, där omfattande medeltida lämningar undersöktes år 1907 (Lithberg 1921). Dateringarna härifrån har ifrågasatts, men sannolikt har bebyggelse funnits på platsen från tidig medeltid.

Under 1990-talet genomfördes tre mindre undersökningar/schaktningsövervakningar inom kvarteret. Bland annat påträffades lämningar efter murade byggnader (UM top ark).

Kvarteret Rudan

Inne på gården inom kvarterets sydöstra tomt dokumenterades 1936 kulturlager, bland annat brandlager, en stenläggning och rester efter ett murat hus. Det murade huset fanns ca 1,2 m under markytan. På en gråstensfot fanns rester efter en tegelmur. Byggnaden tycks ha vilat på en stockbädd. Rester efter ett tegelhus, troligen samma byggnad som den som påträffades 1936, framkom vid schaktningar på samma tomt 1953. Även vid detta tillfälle påträffades en stenläggning. Den sammanlagda kulturlagertjockleken tycks ha varit ungefär 1 m (UM top ark, se även figur 5). Drygt tio år senare hittades på 1,5-2 m djup under en bodlänga i kvarterets norra del, längs S:t Johannesgatan, ett kapitalfragment av kalksten (UM top ark). År 1987 skedde en förundersökning i kvarterets mitt. Här påträffades lager och bebyggelselämningar med osäker datering till 1400-1700-tal. Den sammanlagda kulturlagertjockleken var ca 1-1,5 m (Mogren 1987). Under 1991-1992 gjordes en schaktövervakning i

samband med markarbeten i hörnet av Sysslomansgatan och S:t Johannesgatan. Här påträffades kulturlager och fynd av bland annat äldre rödgods gjordes (Arnegård 1994). År 2003 gjordes en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med upprustningsarbeten av parkområdet kallat Orphei Drängars plats. Här påträffades utfyllnadslager, troligen från 17-1800-tal. Ingen ursprunglig strandlinje kunde konstateras (Syse 2003).

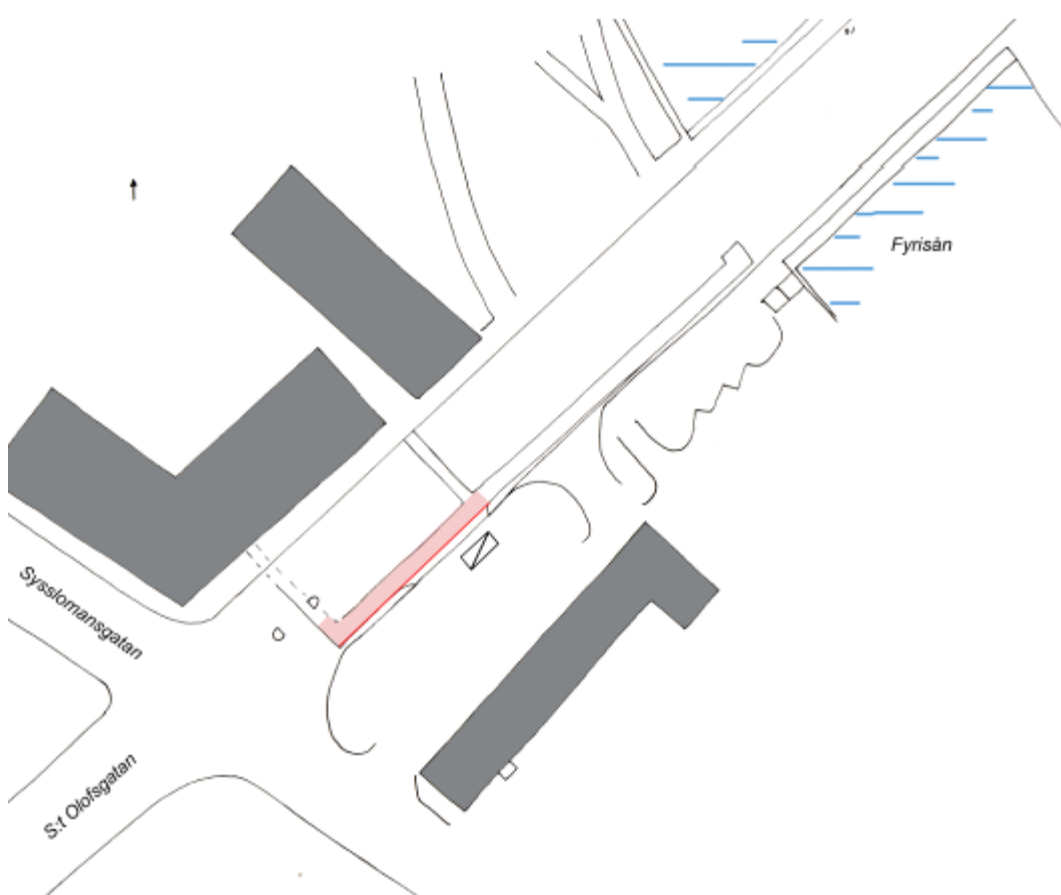

Figur 5. År 1936 och 1953 påträffades lämningar efter ett murat hus i kvarteret Rudan. Här har planerna från de båda dokumentationstillfällena lagts ihop. De färglagda lämningarna påträffades 1936. På Hoffstedts tomtkarta från 1702 står biskopen som ägare till denna tomt. Granntomten i norr ägdes av domkyrkan och beboddes av sysslomannen (LMV B70-1:12).

Genomförande

Undersökningen omfattade ett ca 60 m långt och omkring 2 m brett schakt som sträckte sig från Fyrisån och fram till korsningen Sysstomansgatan – S:t Olofsgatan. Eftersom de nya fjärrvärmeledningarna inte skulle läggas i befintliga fjärrvärmeschakt befarades att schaktningarna delvis skulle göras i orörd mark. Detta visade sig inte vara fallet eftersom andra, äldre rörledningsschakt fanns längs sträckan. I den västra delen av schaktet (rödmarkerat område i figur 6) framkom lämningar framför allt i sektion. I den västligaste delen av schaktet fanns bevarade kulturlager även i botten av schaktet. Lämningarna rensades fram och ritningar upprättades i plan och sektion på ritfilm i skala 1:50. Lämningarna fotograferades också med digitalkamera. Höjder mättes utifrån befintlig gatunivå. Markytans höjd vägdes sedan av med avvägningsinstrument.

Figur 6. Schaktplan med den sträcka av schaktet som dokumenterades i plan och sektion markerad. Skala 1:800.

Undersökningsresultat

Schaktningarna inleddes i öster, närmast Fyrisån, och fortsatte västerut. I den östra delen av schaktet var södra schaktkanten helt störd av längsgående rörledningsschakt. Schaktbredden var här 2,2 m och djupet 1,4 m. Längs den norra schaktväggen syntes överst ett 0,15 m tjockt asfaltskikt. Därunder fanns ljust brunt grus ner till 0,9 m under asfaltsytan. Under detta syntes brunt, något humöst grus med inslag av tegel, sten, ben och kolbitar. Antagligen var detta ett påfört skikt. Lagerbilden i sektionen var mycket enhetlig men avbröts av en stor, sentida nedgrävning som började ca 1 m öster om broräcket. Nedgrävningen var 4 m bred och grävd diagonalt över schaktet. Mot botten av den syntes grå, kompakt lera och under detta omrörda, grusiga fyllnadsmassor. Här hittades bland annat grönglaserat kakel och en del av ett ribbtegel. Troligen var detta rivningsmaterial från den bebyggelse i kvarteret Karin som revs på 1960-talet (se Bakgrund) blandat med äldre fyllnadsmassor som förts på längs åkanten. Ribbtegel med liknande profil som det som hittades i S:t Olofsgatan tillvaratogs vid klosterundersökningarna på 1970-talet (UM föremålsarkiv, t ex UM32783, UM32784).

Figur 7. Den östra delen av ledningsschaktet. Moderna fyllnadsmassor och omrörda lager syntes längs schaktväggarna. Foto från sydväst.

Västra delen av schaktet

Även i den västra delen av schaktet var den berörda ytan störd av tidigare ledningsschakt. Längs schaktväggarna syntes dock en del lämningar, främst murrester, och i den västligaste delen av schaktet fanns även kulturlager bevarade i botten av schaktet. Meterangivelser och numreringar i den följande beskrivningen hänvisar till plan- och sektionsritningen i figur 8.

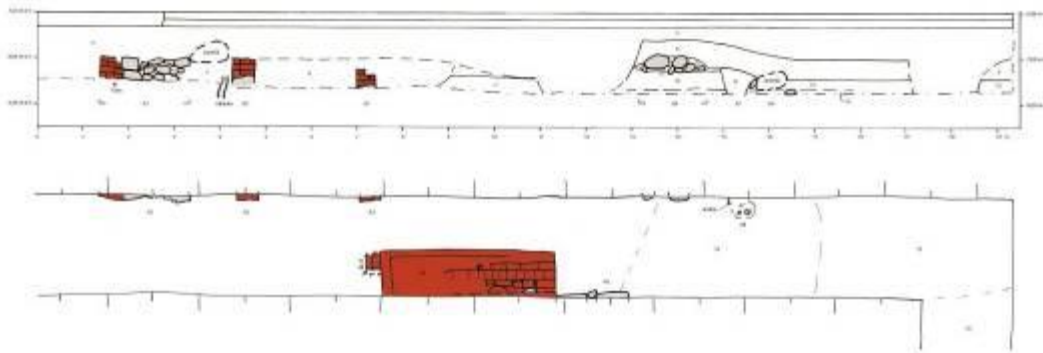
Överst i schaktet fanns asfalt och, längs den södra kanten, trottoarsten. Under detta fanns ett skikt av sand och grus, mestadels kring 0,75 m tjockt. Under detta fanns på ett par ställen (L6 och L8) omrörda lager som innehöll rivningsmassor, troligen från rivningarna av den senaste bebyggelsen längs S:t Olofsgatan. Rivningarna skedde på 1960-talet och de byggnader som revs var uppförda under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal (se bakgrund). I de omrörda massorna fanns bland annat kakelugnskakel från 18-1900-tal. Under dessa lager framträdde på flera ställen i schaktet (A1, A2, A3 och A4) rester efter en eller flera murade byggnader. Även syllstenar framkom (A5 och A6). Invid syllstenarna A6 fanns ett stolphål (A7) med trärester (A8).

Syllstenarna A6 överlagrade ett mörkt, humöst och sotigt kulturlager, L10/13, som syntes i den västligaste delen av schaktet. Under detta lager fanns sotig yta med enstaka kullerstenar, möjligen en trampyta. Schaktet grävdes ej ner till orörd marknivå.

Figur 8. Översiktsbild över den västra delen av schaktet. Foto från nordöst.

Figur 9. Sektions- och planritning över den västra halvan av schaktet. Läget framgår av översiktsplanen i figur 6. Ritningen återfinns i större skala uppdelad på delar i bilaga 1.

Lagerbeskrivning: 1. Trottoarsten, 2. Asphalt, 3. Sand, grus, 4. Murrester (A1), 5. Sand och grus, 6. Rasmassor: Tegel, grus och enstaka stenar i sand. Något kakelugnsfragment (kakel med vit tennglasyr, ca 18-1900-tal, rund kakelugn), 7. Brungrå, siltig och humös lera med tegelinslag. Fynd av krok till klädhängare. Omrört, sentida störning, 8. Brungrå, siltig och humös lera med sten, tegel, rena lerfläckar och mycket grus. Omrörda raserings-/fyllnadsmassor, 9. Ljust brun sand och murbruk, 10. Som 13, =13?, 11. Ren, blågrå lera, 12. Omrört, fyllning i nedgrävningen A7, 13. Brunsvart, siltig och mycket humös lera med inslag av sot, kol, grus samt enstaka tegelbitar och mindre stenar. Relativt hög fragmenteringsgrad. Fynd av kritpipsskaft (F2), 14. Som 13 fast grusigare och med inslag av kullersten (ca 0,05 m stora) och större tegelbitar. Sot och kol på ytan av lagret. Möjlig trampyta, 15 (syns endast på planritning). Grå-brungrå lera, grus och sand med stenar och tegel. Omrörda massor, sentida rörlighetsfyllning.

A1. murrester, A2. murrester, A3. murrester, A4. tegelkonstruktion, A5. syllstenar, A6. syllstenar, A7. nedgrävning, stolphål, A8. trärester.

Figur 10. Södra schaktväggen vid ca 18 m (se figur 9). I botten av sektionen syns det mörka lager 13. Foto från nordväst.

Anläggningsbeskrivningar

A1 utgjordes av murrester. Längst i öster syntes ett murat tegelhörn i något sned vinkel (ca 15°) i förhållande till schaktet. Murtjockleken var ca 0,4 m. Fyra tegelskift fanns bevarade. Väster om tegelmuren fanns sten, murbruk och enstaka tegelbitar. Detta hade grävts av i väster av ett ledningsschakt.

Figur 11 (tv). Murrester, A1, i södra schaktväggen. Figur 12 (th). Murrester, A2, i södra schaktväggen.

Figur 13 (tv). Tegelkonstruktionen A4, översiktsbild. Figur 14 (th). A4, detaljbild med den avfasade, södra kanten.

A2 utgjordes av rester efter en ca 0,5 m tjock tegelmur på gråstensfot. Tre tegelskift fanns bevarade. Murresterna framkom direkt efter den störning som

grävt av A1 vilket gjorde att det inte gick att se om A2 ingått i samma konstruktion som A1.

A3 utgjordes av murrester efter en knappt 0,5 m tjock tegelmur på gråstensfot. Tre tegelskift fanns bevarade.

A4 utgjordes av rester efter en tegelkonstruktion, möjligen en trappa. Den bevarade längden var ca 3,8 m. Det nedersta tegelskiftet hade en fint avfasad kant mot söder och väster. Det första "trappsteget" var ca 0,5 m brett. Nästa steg var bara delvis bevarat men tycktes ha varit en tegelsten högt. Framkanten, den södra kanten, av tegelstenarna var nötta. I mitten av konstruktionen, i det första "trappstegets" norra kant, fanns trärester efter en ca 0,1 m tjock, stående stolpe som var nedslagen genom teglet. Ett titthål grävdes intill konstruktionens västra kant. Här framkom en plan tegelläggning av murtegel, troligen ett tegelgolv, 0,1 m under A4. Tegelstorleken var ca 29-30x13-15x8 cm. Konstruktionen framträdde direkt under de sentida fyllnadsmassorna i schaktet.

A5 utgjordes av två ca 0,6 m stora stenar, tolkade som syllstenar, belägna direkt väster om A4. Både A4 och A5 framkom i botten av schaktet, direkt under fyllnadsmassorna och det gick inte att se vilken om de var stratigrafiskt samtida eller inte.

A6 utgjordes av ett par större stenar, ca 0,6 respektive 0,4 m stora, och ett mindre antal stenar som var runt 0,15 m stora. De större stenarna kan ha utgjort syllstenar, i så fall möjligen i samma hus som syllstenarna A5, men det är också möjligt att stensamlingen utgjort en del av ett spisfundament. Stratigrafiskt var stensamlingen yngre än det mörka kulturlagret, L10/13. Möjligen har stenansamlingen varit samtida med det intilliggande stolphålet, A7.

A7 utgjordes av ett ca 0,5 m stort stolphål. Stratigrafiskt sett var stolphålet yngre än stenansamlingen A6. Möjligen har dessa båda anläggningar ingått i samma konstruktion. I stolphålet fanns trärester, A8.

A8 utgjordes av trärester i stolphålet A7. Trärester fanns dels längs stolphålets kant, dels i form av stående trä inbäddat i den rena, grå lerfyllningen i stolphålet.

Föremålsfynd

Sammanlagt 12 föremålsfynd registrerades. Av dessa har två föremål, delar av ribbtegel, tillvaratagits. Ribbtegelt kan vara medeltida. Tegel med liknande profil har påträffats vid franciskanerklostret (UM föremålsarkiv, t ex UM32783, UM32784). I övrigt är fyndmaterialet yngre, som äldst från 1600-talet.

Fnr	Kontext	Sakord	Material	Ant fragm	Vikt (g)	Beskrivning
1	L9, F1	Kärl	Keramik	1	30	Yngre rödgods, skål. Vitleredekor: hornmålning. Grön glasyr.
2	L13, F2	Kritpipa	Piplera	1	3	Skaft. Längd 50 mm, Skaftets diameter 9 mm, hålets 3 mm.
3	L13	Planglas	Glas	1	1	Grönt, ca 1 mm tjockt.
4	L13	Kärl	Glas	1	2	Buteljglas
5	L13	Kärl	Keramik	1	16	Yngre rödgods, skål. Vitleredekor: hemring
6	L13	Kärl	Keramik	2	4	Yngre rödgods. Vitleredekor.
7		Kärl	Keramik	1	1	Flintgods, fat? Vit tennglasyr, ljusgult gods.
8		Kritpipa	Piplera	2	2	Skaft. Diameter 5 resp 6 mm, hålet 2 mm.
9	Schaktfynd	Tegel	Tegel	1	850	Ribbtegel
10	Schaktfynd	Kakel		1	480	
11	Schaktfynd	Tegel		1	337	Ribbtegel
12	Schaktfynd	Kakel		2	240	

Figur 15. Fyndlista.

Dateringar

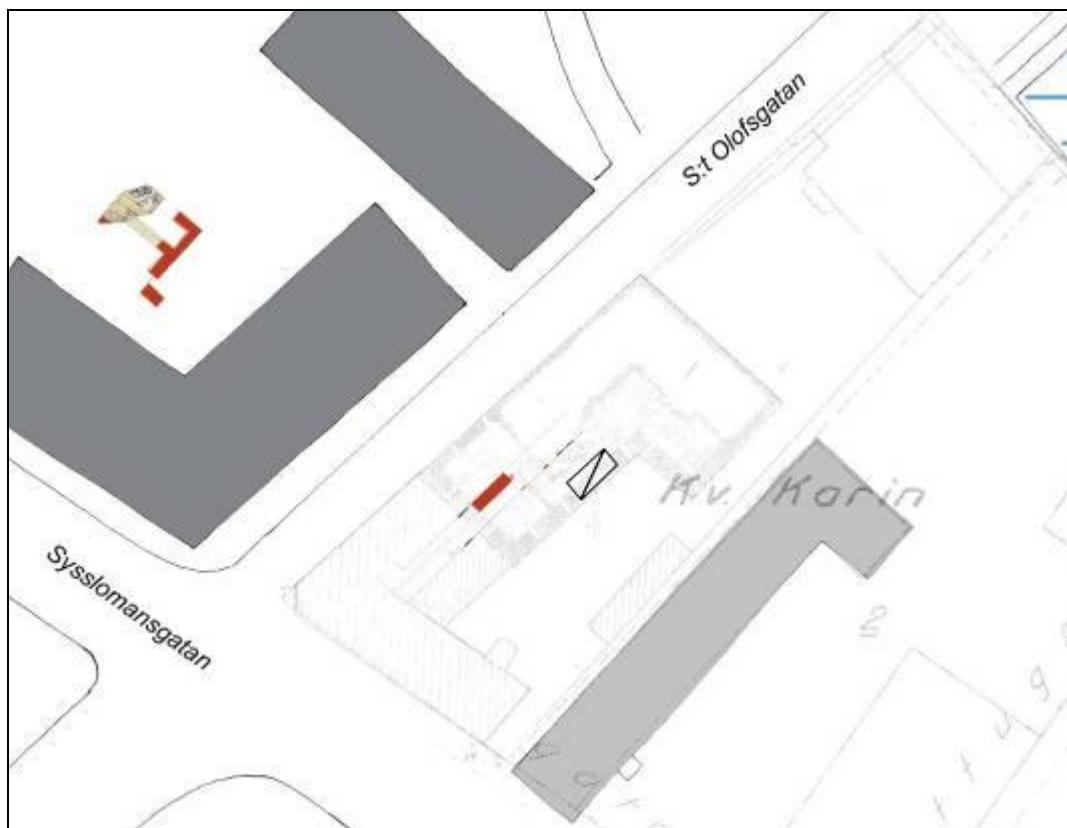
Lämningarna i den västligaste delen av schaktet, A6-8 samt L13 m fl, kan med ledning av föremålsfynden som äldst sägas vara från 1600-talet. Det är troligt att äldre lager finns bevarade under de framkomna lämningarna. Schaktet grävdes inte ner till någon orörd marknivå. Murresterna A1-A4 kan däremot inte dateras med hjälp av föremålsfynden.

Diskussion och tolkning

Utifrån de tidigare undersökningsresultaten, framför allt i schakten i Sysslomansgatan (se bakgrund) förväntade vi oss att finna lämningar i form av kulturlager och konstruktioner från medeltid och framåt i schaktets västra del. I den östra delen, närmast Fyrisån, väntades istället yngre utfyllnadslager. Utifrån dessa förväntningar och antagandet att ledningsschaktet delvis skulle grävas i orörd mark hoppades vi att undersökningen skulle kunna belysa den ånära bebyggelsen i det medeltida Uppsala och att vi skulle kunna se var strandlinjen gått. Dessvärre var området mer stört än vad som antogs. I den östra delen fanns sentida fyllnadsmassor, som förväntat, men även i den västra delen av schaktet framkom mestadels sentida fyllnadsmassor. Det var bara i botten av schaktet som några lämningar kunde iakttas. Dessa bestod av murade konstruktioner, eventuella syllstenar samt mörka kulturlager med en datering till tidigast 1600-tal. Ingenstans grävdes schaktet ner till någon orörd markyta.

De murrester som framkom sammanfaller med källaren till en av de byggnader som revs vid mitten av 1960-talet (Hus B, figur 4). Byggnaden var en tvåvåning, reveterad träbyggnad uppförd efter ritningar från 1850 av arkitekt Johan Way. Före rivningarna gjorde Lars Gezelius på Upplandsmuseet en uppmätning av byggnaden. Enligt denna uppmätning fanns det källare under delar av huset. Källarvåningens yttermurar var av gråsten och närmare 1,5 m tjocka. Innerväggarna var omkring 0,5 m tjocka. Källaren var tunnvalvd och hade stampat jordgolv (UM ritningsarkiv). Tegelmuren i A1 är troligen rester efter den snedställda mur i byggnadens mitt som finns med på uppmätningen av källaren. Gråstensmuren samt tegelmuren A2 kan vara rester efter ett trapphus. Murresterna A3 härrör sannolikt från en av källarens innerväggar. A5, tolkade som syllstenar, kan vara en del av byggnadens yttermur. Tegelkonstruktionen A4 kan dock inte helt förklaras utifrån källaruppmätningen. Konstruktionen sammanfaller ungefär med en något tjockare mellanvägg i byggnaden, men ingen trappa eller eldstad finns inritad här. Anmärkningsvärt är också det konstaterade tegelgolvet, med tanke på uppgifterna från 1960-talets uppmätning om stampat jordgolv. Möjligen tillhör tegelkonstruktionen en äldre, murad byggnad på platsen, vars murar delvis återanvänts vid uppförandet av 1800-talsbyggnaden. Någon äldre bebyggelse finns inte utritad på kartmaterialet från 16- och 1700-tal. Detta är dock långt ifrån komplett och utesluter inte att en byggnad funnits på platsen under någon del av denna period. Det är inte heller uteslutet att det rör sig om en äldre, medeltida byggnad som legat längs den dåvarande Sysslomansgatan. Det äldsta, skriftliga belägget för den allmänningsgatan som löpte förbi helgeandshuset vid nuvarande Fyristorg och vidare norrut, parallellt med ån, är från 1296 (DMS 1984:300). Flera stenbyggnader i området mellan allmänningsgatan och ån nämns i medeltida, skriftliga källor (DMS 1984:303f).

Figur 16. Sammanläggningsskarta med den bebyggelse som revs vid 1960-talets mitt inlagd på dagens stadskarta. I mitten av bilden syns den källare som uppmättes före rivningarna. De murrester som påträffades 2009 har markerats, så också de murar som tidigare framkommit i grannkvarteret Rudan.

Sammanfattning

Under våren 2009 utförde Upplandsmuseets arkeologiska avdelning en schaktningsövervakning i samband med schaktningar för fjärrvärmeledningar i S:t Olofsgatan, sträckan S:t Olofsbron-Syslomanngatan, i Uppsala. Schaktningarna gjordes inom den södra delen av gatan, den del som fram till mitten av 1900-talet varit en del av kvarteret Karin. Den bebyggelse som fanns längs den dåvarande Järnbrogatan (nuvarande S:t Olofsgatan) revs vid 1960-talets mitt. Vid den arkeologiska schaktningsövervakningen framkom murar efter en källare till en av de byggnader som fanns på platsen 1964. Möjligen har delar av murverket i denna källare återanvänts från en äldre byggnad på platsen. Närmast Fyrisån framkom enbart sentida fyllnadsmassor.

Referenser

Arkiv

Upplandsmuseet (UM)
Topografiska arkivet
Ritningsarkivet
Fotoarkivet. *Gator och gränder, neg ser B617*

Lantmäteriverket, digitalt kartarkiv (www.lantmateriet.se)

Litteratur samt otryckta rapporter

Anund, J, Carlsson, R, Elfwendahl, M & Pettersson, K 2000. *I skuggan av domkyrkan, Arkeologi i Uppsalakvarteret Disa, 1973-1993. Kvarteret Disa, Uppsala stad, Raä 88. Dnr 4119/74;2828/93. Arkeologisk provundersökning 1973 och slutundersökning 1974; arkeologisk förundersökning 1992 och slutundersökning 1993. UV Bergslagen rapport 2000:5.*

Arnegård, A 1994. *Arkeologisk undersökning: Rudan: Kvarteret Rudan, Fjärdingen 10:4: Uppsala: Uppland. RAÄ UV Uppsala rapport 1994:57*

Bergold, H 1995. *Arkeologisk undersökning, S:t Olofsgatan, Uppsala, Uppland. RAÄ UV Uppsala rapport 1995:19. -Arkivrapport.*

Dahl, P 1995. *Svensk ingenjörskonst under stormaktstiden: Olof Rudbecks tekniska undervisning och praktiska verksamhet. -Uppsala*

DMS. 1984. *Det medeltida Sverige 1:2. Dahlbäck, G., Ferm, O, & Ramqvist, S. - Stockholm.*

Elfwendahl, M & Hjærtner-Holdar, E 1988. *Arkeologi i Uppsala: Sysslomansgatan: Undersökning år 1978. RAÄ och SHM rapport UV 1988:16.*

Mogren, M 1987. *Rapport: Kv Rudan: Fjärdingen 10:3: Uppsala: Uppland. - arkivrapport*

Qviström, L 2010. *Sysslomansgatan : kulturlager och konstruktioner från medeltid och nyare tid. Arkeologisk schaktningsövervakning : RAÄ88 : Uppsala stad : Uppland. -Manus*

Stadsbildens framtid. Om konstnärligt och historiskt värdefull bebyggelse i Uppsala. - Stockholm (1964)

Syse, B 2000. *Arkeologisk schaktningsövervakning: S:t Olofsgatan: Omläggning av fjärrvärme: RAA 88: S:t Olofsgatan och Östra Ågatan: Uppsala: Uppland*. Rapport 2000:10, avdelningen för arkeologiska undersökningar.

Syse, B 2003. *Arkeologisk schaktningsövervakning, Orphei Drängars Plats, Upprustning av ett parkområde, RAA 88, Kv Rudan, Uppsala stad, Uppland*. Upplandsmuseet Rapport 2003:19, avdelningen för arkeologiska undersökningar.

Wahlberg, M. 1994. *Uppsala stads historia IX:1, Uppsalas gatunamn*. Uppsala.

Administrativa uppgifter

Plats: S:t Olofsgatan sträckan Fyrisån-Sysslomansgatan

RAA nr: 88, Uppsala stad

Fornlämningstyp: Kulturlager

Undersökningstyp: Schaktningsövervakning

Orsak till undersökningen: Ledningsarbeten

Undersökningsperiod: 2009-04-29 – 2009-05-04.

Höjdsystem: RH 2000

Arkeologisk personal, Upplandsmuseet: Linda Qviström

Upplandsmuseets dnr: Ar-39-2009

Upplandsmuseets projektnummer: 8300

Beställare: Vattenfall AB Värme Uppsala

Länsstyrelsens dnr: 431-558-09

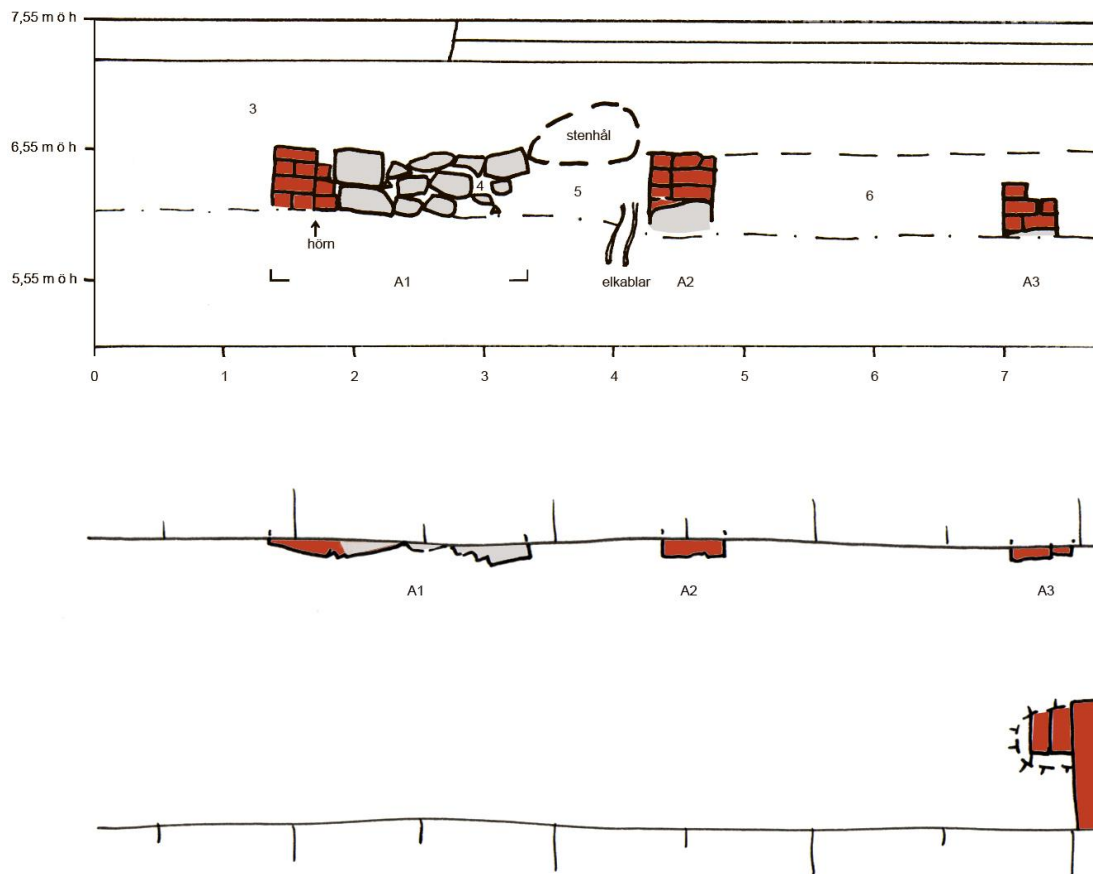
Länsstyrelsens beslutsdatum: 2009-02-16

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv

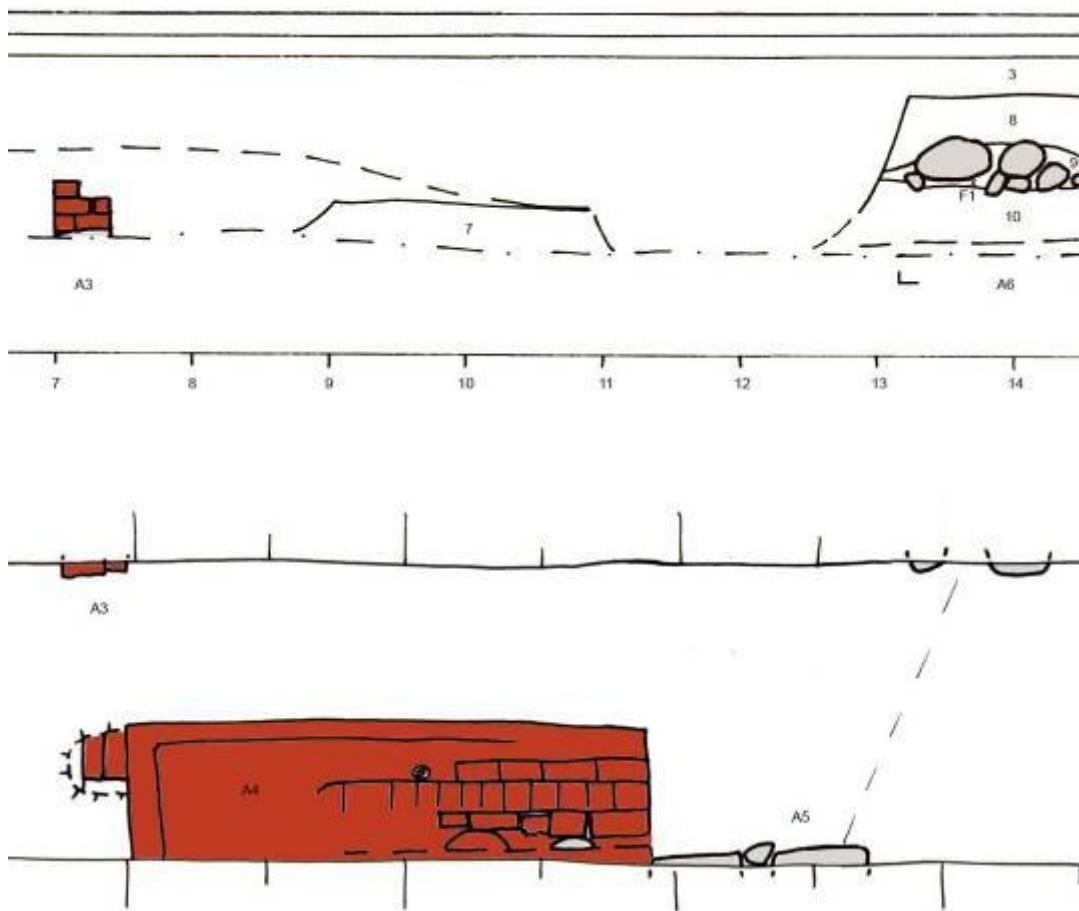
Fynd: 12 fyndposter registrerades, två föremålsfynd sparades. De sparade fynden, delar av ribbtegel, förvaras i Upplandsmuseets föremålsarkiv.

Inv nr: UM42375

Bilaga. Plan- och sektionsritningar

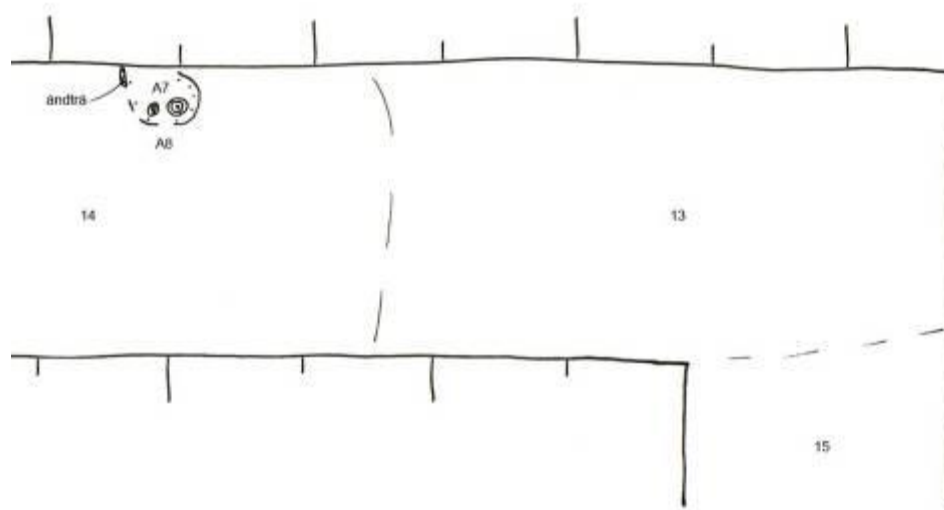
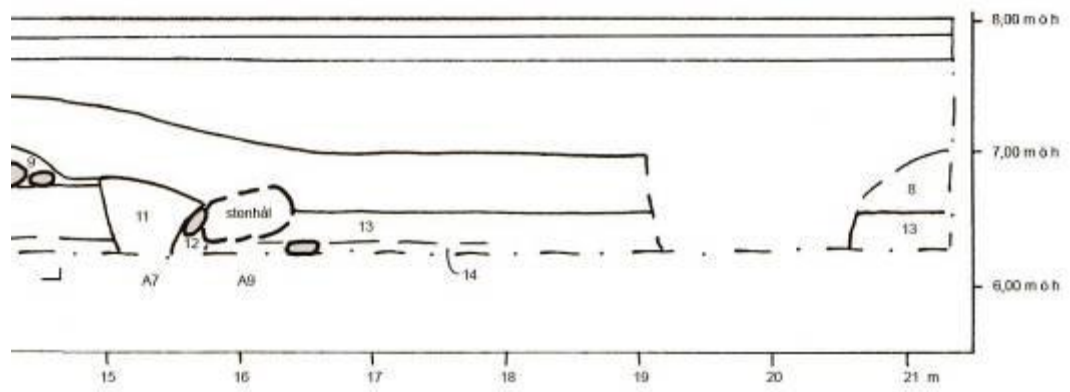

Västra delen av plan- och sektionsritningen i figur 9. För lagerbeskrivning, se figur 9.

Mellersta delen av plan- och sektionsritningen i figur 9. För lagerbeskrivning, se figur 9.

Östra delen av plan- och sektionsritningen i figur 9. För lagerbeskrivning, se figur 9.